

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM
GRIMDE - O.L.V. TEN STEENSTRAAT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, G. VERBEELLEN,
& S. DONDEYNE
NOVEMBER 2016

COLOFON

Opgraving ☐

Vergunningsnummer:

Datum aanvraag:

Naam aanvrager:

Naam site:

Prospectie ☒

2016/367

30/09/2016

Jan Claesen

Grimde OLV Tensteenstraat

Project

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem – Grimde OLV Tensteenstraat.

Opdrachtgever

Kerkfabriek HH Petrus en Paulus

Pastorijstraat 86

3300 Tienen

Opdrachtnemer

ARCHEBO bvba

Merelnest 5

B-3470 Kortenaken, België

BE 0834.280.172

+32 (0)499/24.65.89

info@archebo.be

Projectuitvoering

Jan Claesen, ARCHEBO bvba

Ben Van Genechten, ARCHEBO bvba

Giel Verbeelen, ARCHEBO bvba

Stefaan Dondeyne, DondeyneConsulting

ARCHEBO-rapport 2016/051

ISSN 2034-5615

© 2016 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

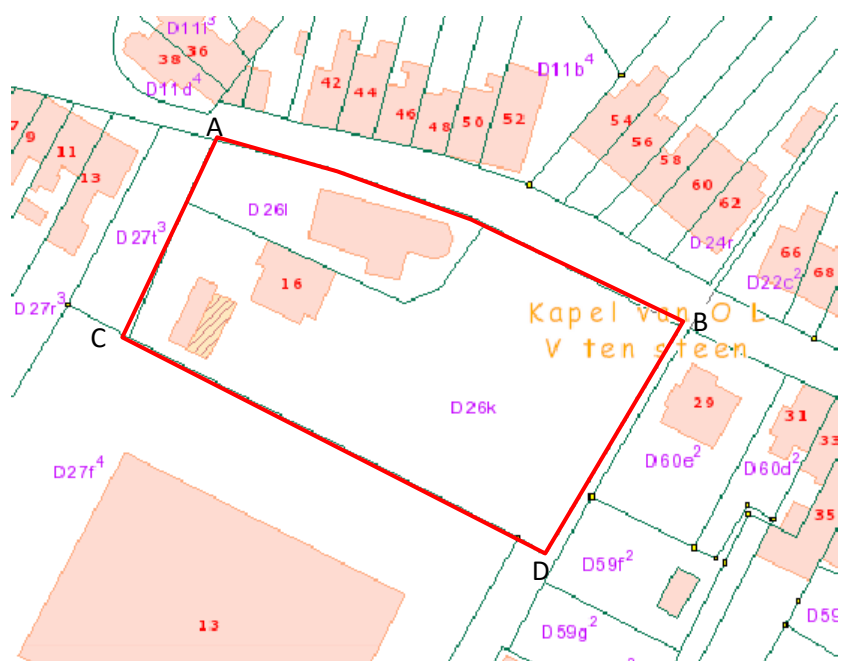
INHOUD

Inhoud	3
ADMINISTRATIEVE FICHE.....	i
1. Inleiding	1
2. Projectbeschrijving	1
3. Situering van het onderzoeksgebied	2
4. Bodemkundige situering en evaluatie.....	1
5. Geplande ruimtelijke ontwikkeling	9
6. Archeologische verwachting	1
7. Methode.....	4
8. Resultaten proefsleuven	6
8.1. Archeologische niveaus	6
8.2. Archeologische sporen en structuren	7
8.3. Metaaldetectie	14
9. Evaluatie, waardering en aanbevelingen	16
9.1. Evaluatie en beantwoording onderzoeksvragen.....	16
9.2. Waardering.....	18
9.3. Aanbevelingen.....	18
10. Bibliografie.....	19
11. Bijlagen	19

ADMINISTRATIEVE FICHE

Opdrachtgever		Kerkfabriek HH Petrus en Paulus	
Uitvoerder		ARCHEBO bvba	
Vergunninghouder		Jan Claesen	
Bewaarplaats archief		Kerkfabriek HH Petrus en Paulus	
Bewaarplaats vondsten		Kerkfabriek HH Petrus en Paulus	
Vergunningsnummer		2016/367	
Projectcode		TIOL	
Vindplaatsnaam		Tienen, O.L.V. ten Steenstraat	
Locatie	Provincie	Vlaams-Brabant	
	Gemeente	Tienen	
	Deelgemeente	Grimde	
	Plaats	Onze-Lieve-Vrouw-Tensteenstraat	
Lambertcoördinaten	A	x	191919.817
		Y	165543.538
	B	x	191992.431
		Y	165518.143
	C	x	191903.482
		Y	165514.902
	D	x	191971.665
		Y	165481.241

Kadaster (CadGIS 2015) Afd. 2, Sectie D, nummer(s):26k en 26L.

Kaart onderzoeksgebied

Begin- en einddatum terreinwerk	17/11/2016
Grootte projectgebied	2988 m ²
Grootte onderzochte oppervlakte	94 m ²

1. INLEIDING

Het Agentschap Onroerend Erfgoed legde, in het kader van een stedenbouwkundige vergunning een archeologische prospectie met ingreep in de bodem op aan de bouwheer. De stedenbouwkundige vergunning dient voor de afsplitsing van een bouwkaavel.

De opdracht werd door de initiatiefnemer, Kerkfabriek HH Petrus en Paulus, toegekend aan ARCHEBO bvba op 28 september 2016.

De prospectievergunning werd afgeleverd op 26 oktober 2016.

Dit document vormt het eindrapport van deze opdracht.

2. PROJECTBESCHRIJVING

Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

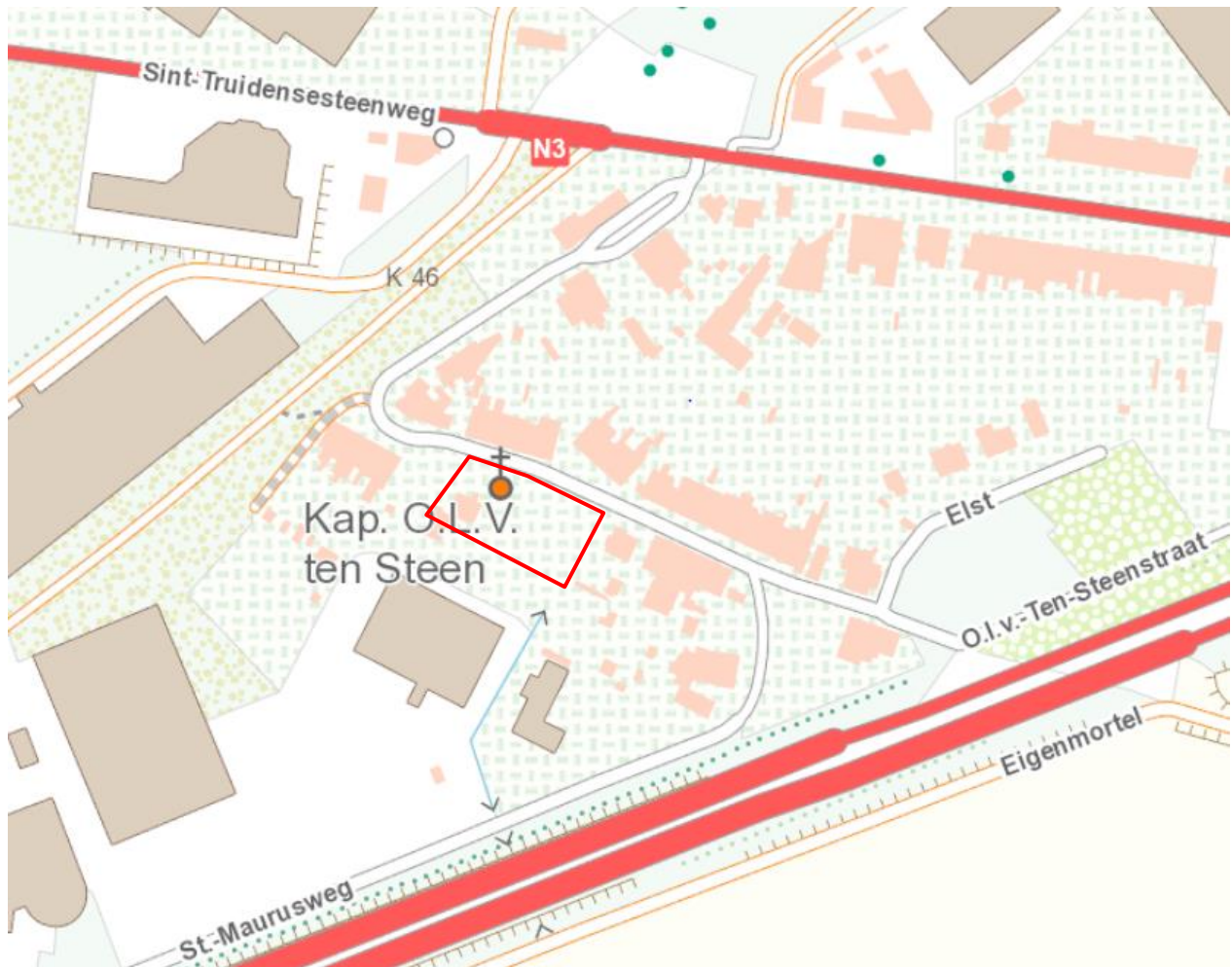
- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven/-putten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Zijn er sporen van een vroegere begraafplaats bewaard?
- Bevinden er zich verschillende begravingsniveaus?
- Wat is de begravingsdensiteit uitgedrukt in minimum aan individuen per oppervlakte?

- Hoe is de bewaringstoestand (preservatie) en de volledigheid van de skeletten en aanverwante sporen?
- Betreft het primaire of secundaire begravingen en waaruit valt dit af te leiden?
- Betreft het enkel- of meervoudige begravingen?
- Betreft het begravingen in volle grond, kisten, bekiste grafkuil, grafkelders...?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- In welke mate komen de prospectieresultaten overeen met de gegevens uit de historische kaarten en archiefbronnen?
- Wat betekenen de gegevens mogelijk voor een aanvulling van kennisleemtes van de lokale en regionale geschiedenis?
- De opgeleverde eindproducten omvatten (in overeenstemming met de BVS):
 - Het eindrapport
 - Het werkputinplantingsplan
 - Sporenplannen
 - Het onderzoeksarchief, met onder meer:
 - Inventarislijsten vondsten, sporenbeschrijving, plannen/tekeningen, foto's
 - Dagboek
 - Rapport
 - Foto's, plannen/tekeningen, profieltekeningen en beschrijvingen
 - Vondsten

3. SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het projectgebied bevindt zich aan de zuidoostrand van Grimde, deelgemeente van Tienen en grenst aan de Kapel OLV Tensteen of Mauruskapel. In het noorden grenst het gebied aan de OLV Tensteenstraat. Iets verderop in het Noorden ligt de Sint-Truidensesteenweg. In het zuiden ligt de R27, de ring rond Tienen.

Kadastraal valt het terrein onder afdeling 2, sectie D, nummers :26K en 26L.

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (NGI, 2016).

4. BODEMKUNDIGE SITUERING EN EVALUATIE

Ter voorbereiding aan het proefsleuvenonderzoek werd een onderzoek naar de bodemgesteldheid uitgevoerd.

Twee bodemprofielen werden (OLVT-01, OLVT -02) in detail beschreven die toelaten de bodemgesteldheid van de site weer te geven. De gedetailleerde profielbeschrijvingen zijn verder in dit document te vinden.

Figuur 2: De situering van de site “Onze-Lieve-Vrouw ten Steenstraat, Grimde” (Tienen) (Bron: luchtfoto BingMaps)

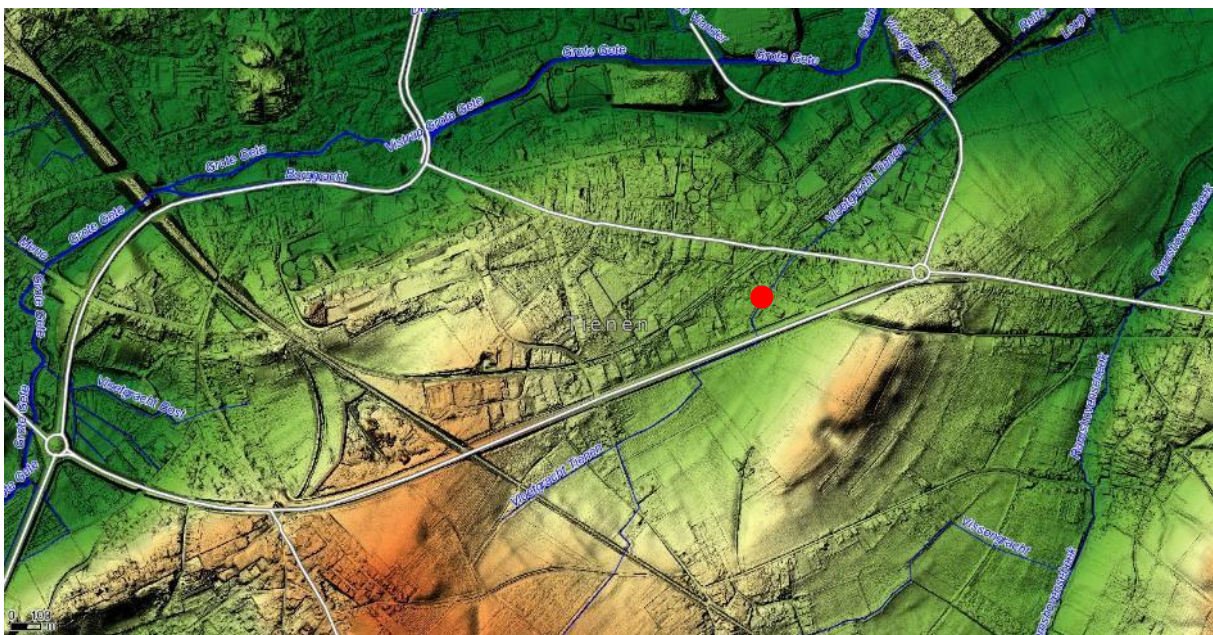
De specifieke onderzoeksvragen waren:

- Welke zijn de waargenomen afzettingen en horizonten in de bodem, met hun beschrijving en duiding?
- Is er sprake van verstoring van het bodemprofiel/ of de verschillende gelaagdheden? Zo ja, waar en tot welke diepte is hier sprake van? Om welke ingrepen gaat het hier? Is er een natuurlijke of antropogene verklaring voor?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...) ?
- Wat is de verwachte conservering en gaafheid van eventuele archeologische resten, gelet op het voormalig grondgebruik, natuurlijke processen van erosie en verspoeling en de aard van de ondergrond?
- Wat is de landschappelijke gaafheid en wat betekent deze in termen van archeologische verwachting?
- Beschrijf de sedimentatiefases voor zover deze kunnen worden gereconstrueerd op basis van beschikbare archeologische en andere gegevens.
- Zijn er één of meer archeologisch relevante niveaus die door middel van proefsleuven dienen te worden onderzocht? Op welke diepte bevinden deze zich?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen dringen zich op voor een eventueel vervolgonderzoek?

Geomorfologie en geologie

De site *Onze-Lieve-Vrouw-ten Steenstraat, Grimde* in Tienen bevindt zich in een droogdal, weliswaar gedraineerd door de Vloetgracht (Fig. 3). Het ligt ten westen van een kleine heuvelrug, en ten oosten van een grotere heuvelrug waar de stad Tienen zich op bevindt. De Vloetgracht loopt naar het noorden waar deze de Grote Gete vervoegd. Zoals aangeduid op de Quartaire geologische kaart zijn dergelijke droge dalen in de leemstreek, die zich insnijden in de Brabant leem, opgevuld door colluvium, i.e. van de helling afgespoelde leem¹ (Fig. 3 & Fig. 4).

De bodems van de site zijn gekarteerd als bodemtype **Acp** (Fig. 5); dit zijn leemgronden, die matig goed gedraineerd zijn, waarbij onder het colluvium een begraven kleiaanrijkingshorizont zich bevindt op meer dan 80 cm diepte². Op de heuvelrug ten oosten van de site komt bodemtype Aba1 voor. Dit komt overeen met leemgronden, die goed gedraineerd zijn, maar waar door erosie de kleiaanrijkingshorizont tot vlak onder de bouwvoor komt³.

Figuur 3 : Geomorfologische situering van de site “Onze-Lieve-Vrouw ten Steenstraat, Grimde” in Tienen. De site bevindt zich in een droog dal dat naar het noordoosten afhelt en omgeven is door twee heuvelruggen.

¹ Goossens E. 2007. Toelichting bij Quartaire geologische kaart: kaartblad 32 Leuven. KU Leuven & Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Hulpbronnen

² Bayens L. & R. Dudal 1958. Bodemkaart van België: verklarende tekst bij het kaartblad Tienen 104E. IWONL.

³ Dondeyne S., Vanierschot, L., Langohr, R., Van Ranst, E., & Deckers, J. (2014). The Soil Map of the Flemish Region Converted to the 3rd Edition of the World Reference Base for Soil Resources. KU Leuven, Universiteit Gent & Departement Leefmilieu, Natuur & Energie van de Vlaamse Overheid, Brussels.

Figuur 4 : De site “Onze-Lieve-Vrouw ten Steenstraat, Grimde” in Tienen bevindt zich volgens de Quartaire geologische kaart op Holoceen colluviale afzettingen – in het groen aangeduid (bron data DOV).

Figuur 5 : Extract van de bodemkaart voor de omgeving van de site “Onze-Lieve-Vrouw ten Steenstraat, Grimde” in Tienen. Het bodemtype van de site is gekarteerd als “Acp” (beschadwd terreinbeeld op basis van LiDAR data resolutie 1 m; bron data DOV).

Observaties en conclusies

De bodems van deze site bevatten – zoals kon verwacht worden op basis van de geomorfologische context en de bodemkaart – uit een dik pakket colluvium (*Ap* en *Bw* horizonten) van net iets meer dan 1 m. Onder dit colluvium bevonden zich nog de resten van een uitlogingshorizont (*BE*

horizonten) met daaronder een “gevlekte kleiaanrijksingshorizont” (*Bt* horizonten met Retic properties, en zelfs met *Albeluvic glossae*) (Fig. 6 & Fig. 7 – en profielbeschrijving). Aangezien er archeologische sporen uit de Romeinse periode op dit niveau gevonden werden, komt deze bodem met gevlekte textuur B horizont overeen met de bodem van die tijd.

Profielbeschrijvingen

Profiel: OLVT-01

Location: OLV Tensteenstraat, Grimde (Tienen)

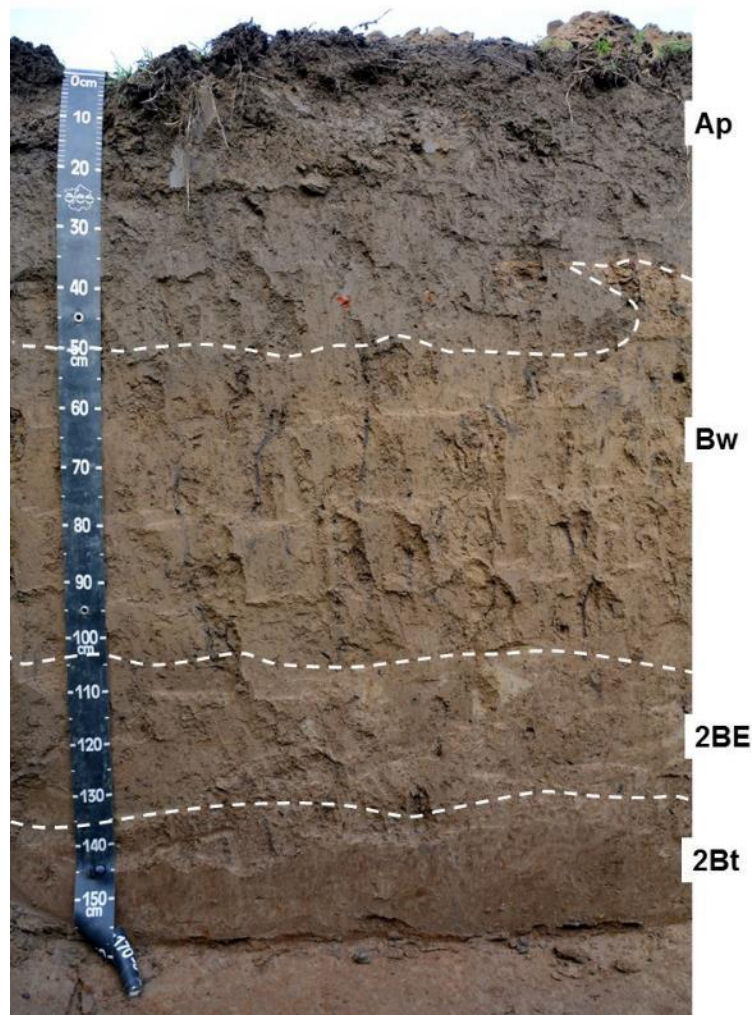
Coordinates: E 4.96403, N 50.79837; LB72x 191966, LB72y 165492 (gps \pm 5 m)

Land-use: grasland

Altitude: 50 m (TAW); **Groundwater:** -

Cloudy, cold and some rain; there had been some rain on the day before so colours are described as being moist

Classification⁴: BSM: **Acp**; BSC: **Abp** met begraven **Abc**; WRB-2014: *Eutric Cambisol (Colluvic, Siltic)* over *Eutric Retisol*

Figuur 6 : Profiel OLVT-01, westwand; de horizonten Ap en Bw bestaan uit colluvium.

⁴ BSM = Belgian Soil Mapping unit; BSC = soil type according to Belgian Soil Classification; WRB-2014 = Soil Unit following the 3rd edition of the World Reference Base for soil resources.

Detailed description profile WSP-01

Horizon	Depth (cm)	Description	Diagnostic features
Ap	0-40/50	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; dark brown 10YR 3/3 (moist); weak to moderate, medium, lumpy structure; slightly sticky, plastic, friable; common channels (fine and medium), common fine roots; common earthworm galleries; small to coarse pieces of bricks, charcoal, shard; clear (2-5 cm) smooth to wavy boundary	Ochric horizon Colluvic material
Bw	50-105	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; brown 10YR 4/4 (moist); moderate, medium to coarse, sub-angular blocky structure; slightly sticky, plastic, friable; common coarse and many fine channels, few fine roots; common to many earthworm galleries; small to coarse pieces of bricks, charcoal; gradual (5-15 cm) smooth boundary	Cambic horizon, Colluvic material
2BE	105-135	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; dull yellowish brown 10YR 5/4 (moist); moderate, medium to coarse, sub-angular blocky structure; slightly sticky, plastic, friable; common coarse and many fine channels, very few fine roots; few earthworm galleries; abrupt (0-2 cm) smooth boundary	-
2Bt	135-160+	Silt clay loam in FAO classes, E in Belgian classes; dark brown 10YR 3/4 (moist); moderate, medium to coarse, angular blocky structure; slightly sticky to sticky, very plastic, firm; many fine channels, no roots; very few earthworm galleries; boundary	Argic horizon, Retic properties

Profiel: OLVT-02

Location: OLV Tensteenstraat, Grimde (Tienen)

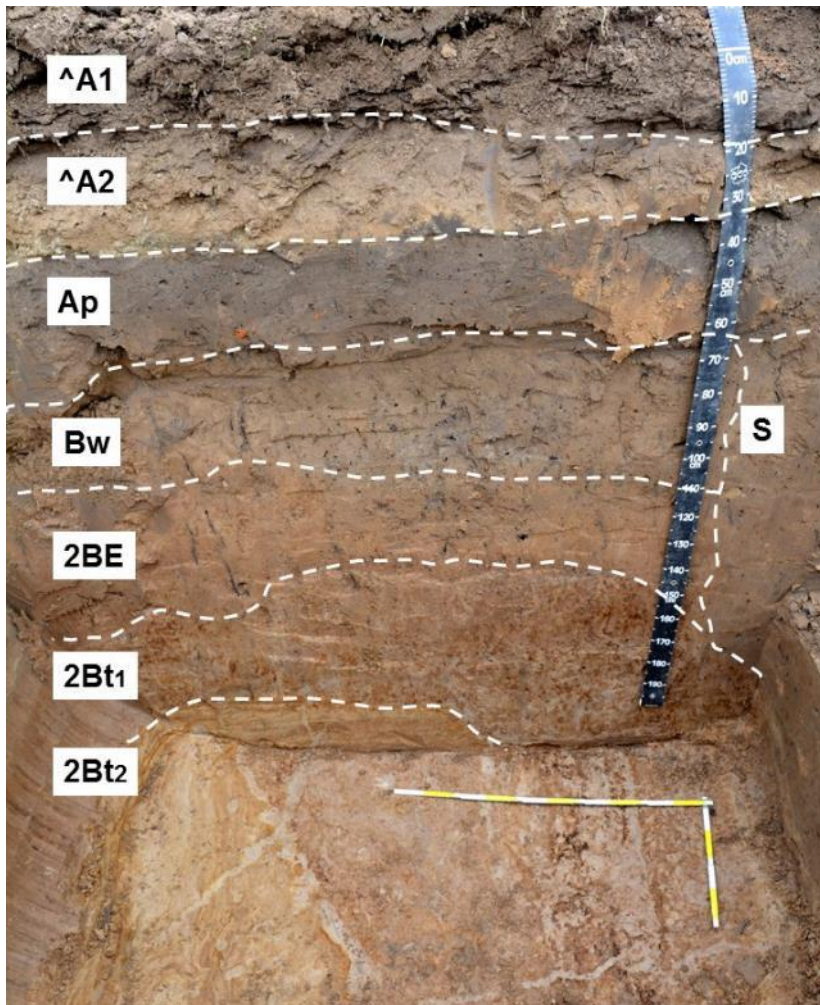
Coordinates: E 4.96401, N 50.79857; LB72x 191964, LB72y 165515; (gps \pm 5 m)

Land-use: grasland

Altitude: 50 m (TAW); **Groundwater:** -

Cloudy, cold and some rain; there had been some rain on the day before so colours are described as being moist

Classification⁵: BSM: **Acp**; BSC: **Abp** met begraven **Abc**; WRB-2014: *Eutric Cambisol (Colluvic, Siltic, Technic)* over *Eutric Retisol*

Figuur 7 : Profiel OLVT-02, oostwand; de horizonten ^A1 en ^A2 zijn recent aangevoerd materiaal; S is een archeologisch spoor.

⁵ BSM = Belgian Soil Mapping unit; BSC = soil type according to Belgian Soil Classification; WRB-2014 = Soil Unit following the 3rd edition of the World Reference Base for soil resources.

Summiere beschrijving OLV-02

Horizon	Depth (cm)	Description	Diagnostic features
^A1	0-19	Silty brown material, mixed with some building rubble	Transportic material
^A2	19-34	Loamy material, local mixed with building rubble	Transportic material
S	62-190	Archeological traces – not described here	-
Ap	34-62	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; dark brown 10YR 3/3 (moist); weak to moderate, medium, lumpy structure (compacted); slightly sticky, plastic, friable; few channels (fine and medium), few fine roots; few earthworm galleries; small pieces of bricks; clear (2-5 cm) smooth to wavy boundary	Ochric horizon Colluvic material
Bw	62-110	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; dull yellowish brown 10YR 5/3 (moist); weak to moderate, medium sub-angular blocky structure; slightly sticky, plastic, friable; common coarse and many fine channels, few fine roots; common earthworm galleries; small to coarse pieces of bricks; gradual (5-15 cm) smooth boundary	Cambic horizon Colluvic material
2BE	110-140/160	Silt loam in FAO classes, A in Belgian classes; brown 10YR 4/4 (moist); moderate, medium to coarse, sub-angular blocky structure; slightly sticky, plastic, friable; common coarse and many fine channels, very few fine roots; few earthworm galleries; clear (2-5 cm) wavy boundary	-
2Bt1	140/160-210+	Silt clay loam in FAO classes, E in Belgian classes; dark brown 10YR 3/4 (moist); moderate, medium to coarse, angular blocky structure; slightly sticky to sticky, very plastic, firm; many fine channels, no roots; very few earthworm galleries; boundary	Argic horizon, Retic properties
2Bt2	190-210+	Silt clay loam in FAO classes, E in Belgian classes; bright yellowish brown 2.5Y (moist) with grayish yellow 2.5Y 6/2 (moist) glossae; platy structure; firm; no roots; no earthworm galleries	Argic horizon, Albeluvic glossae

Er is geen digitaal plan voorhanden. Er was enkel een met de hand getekend plan.

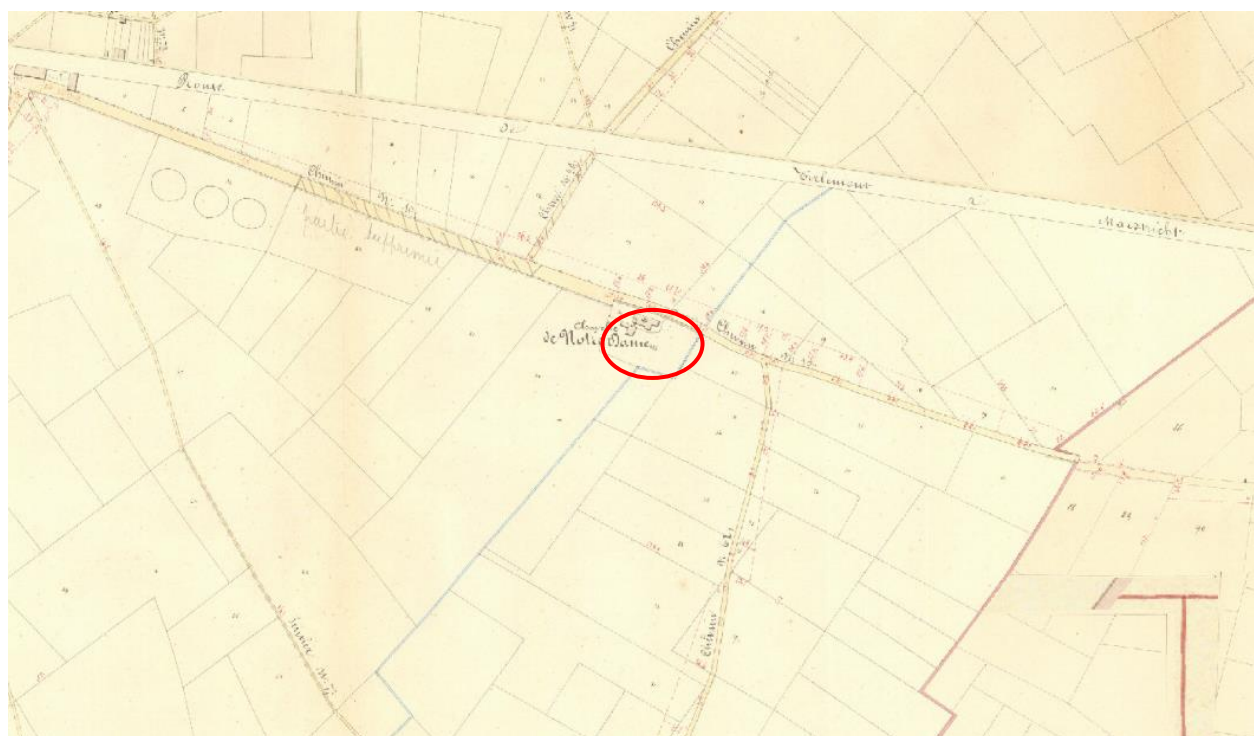

6. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Cartografisch materiaal:

Figuur 8: Uittreksel van de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied in rood (Geopunt, 2016).

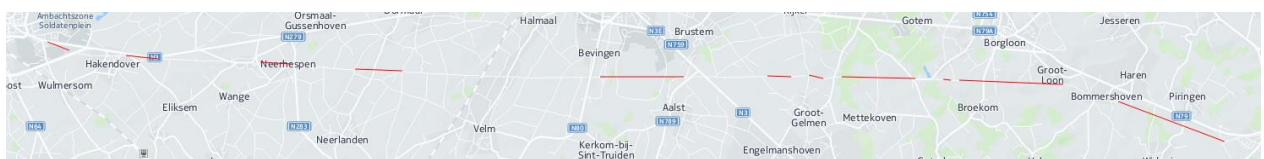
Figuur 9: Uittreksel van de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied in rood (Geopunt, 2016).

Figuur 10: Uittreksel van de Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied in rood (Geopunt, 2016).

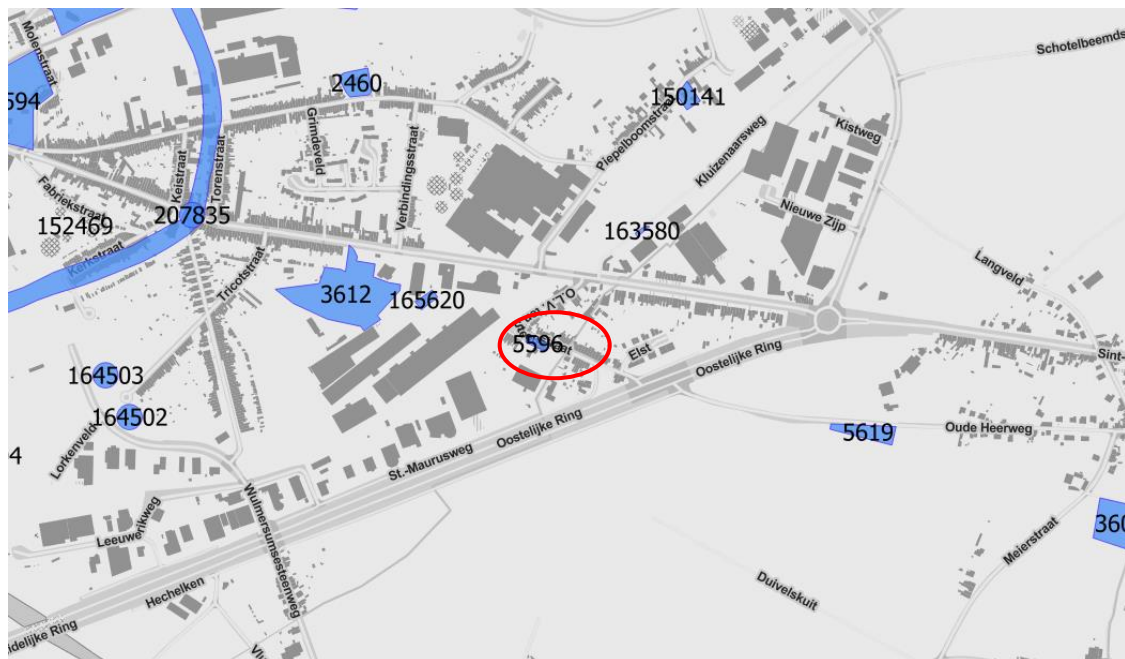
Voor de 3 beschikbare historische kaarten geldt hetzelfde. Het onderzoeksgebied kent bebouwing (namelijk de kapel) en is langs een weg gelegen. Op de Ferrariskaart lijkt het alsof er een klein langwerpig rechthoekig gebouw zich in het projectgebied bevindt. De rest is ingekleurd als akkerland. In de onmiddellijke omgeving of aangrenzende percelen is geen bebouwing waar te nemen. Wel staan op alle 3 de kaarten de Romeinse tumuli (grafheuvels) aangeduid. De grafheuvels en de kapel zijn langs dezelfde weg gelegen. Deze weg is een restant van de Romeinse heirbaan die vermoedelijk Tongeren en Bonen (Boulogne-Sur-Mer) rechtstreeks met elkaar verbond (zie infra).

Het tracé Tienen – Tongeren is nog steeds, weliswaar fragmentair, zichtbaar op de hedendaagse kaarten:

Figuur 11: Het tracé Tienen – Tongeren, met in het rood het vermoedelijke verloop (Geopunt, 2016)

CAI:

Figuur 12: Kaart van de CAI met aanduiding projectgebied en vondstlocaties. (CAI, september 2016).

In de onmiddellijke nabijheid zijn verschillende archeologische vindplaatsen gekend. Het gaat voornamelijk om Romeinse en Middeleeuwse relictten. Er zijn ook vondstlocaties uit het Neolithicum gekend. De belangrijkste zijn :

- CAI 2460:	Sint-Pieterskapel	Late Middeleeuwen
- CAI 3600:	Hoeve Wouwerhof	Late Middeleeuwen
- CAI 3612:	3 grafheuvels (tumuli)	Midden-Romeinse Tijd
- CAI 5596:	O.L.V. ten Steenkapel	Late Middeleeuwen
- CAI 5619:	2 grafheuvels (tumuli)	Romeinse Tijd
- CAI 150141:	Onbepaald	Romeinse Tijd & Middeleeuwen
- CAI 152469:	Stadsmuur Tienen	Late Middeleeuwen
- CAI 163580:	Onbepaald	Onbepaald
- CAI 164502:	Lithisch materiaal	Neolithicum
- CAI 164503:	Lithisch materiaal	Neolithicum
- CAI 207835:	Stadspoort	Late Middeleeuwen

Uitermate belangrijk is CAI nummer 165620. Op deze locatie werd een lijnvormig tracé aangetroffen in 2 fases. Bij de eerste fase werd een verharding in kiezellaag aangetroffen, met langs beide zijde grachten. De tweede fase bestond uit een ophoging met zand en kiezel en zorgde voor een verbreding van de weg. Hierbij werden de noordelijke greppels dichtgemaakt.

CAI 5596 duidt de kapel aan binnen het onderzoeksgebied. Ze werd rond 1328 gebouwd en bestaat grotendeels uit kwartsiet van Tienen en Gobertangestein. Vermoedelijk werd de kapel opgericht ter ere van de Heilige Maurus naast een leprozerie voor mannen. Deze ontstond in de twaalfde eeuw en zou tot de eerste van de Nederlanden behoord hebben. Aan de andere kant van de stad Tienen werd rond het jaar 1200 een leprozerie voor vrouwen opgericht, de leprozerie van Danebroeck. De meeste leprozerieën werden buiten de stadsomwalling of naast een belangrijke handelsweg gebouwd. In Grimde worden beide locaties gecombineerd. De leprozerie bevond zich net buiten de Maastrichtse poort, langs de oude Romeinse heirbaan.⁶

⁶ Sarah Peers, 2015, 105

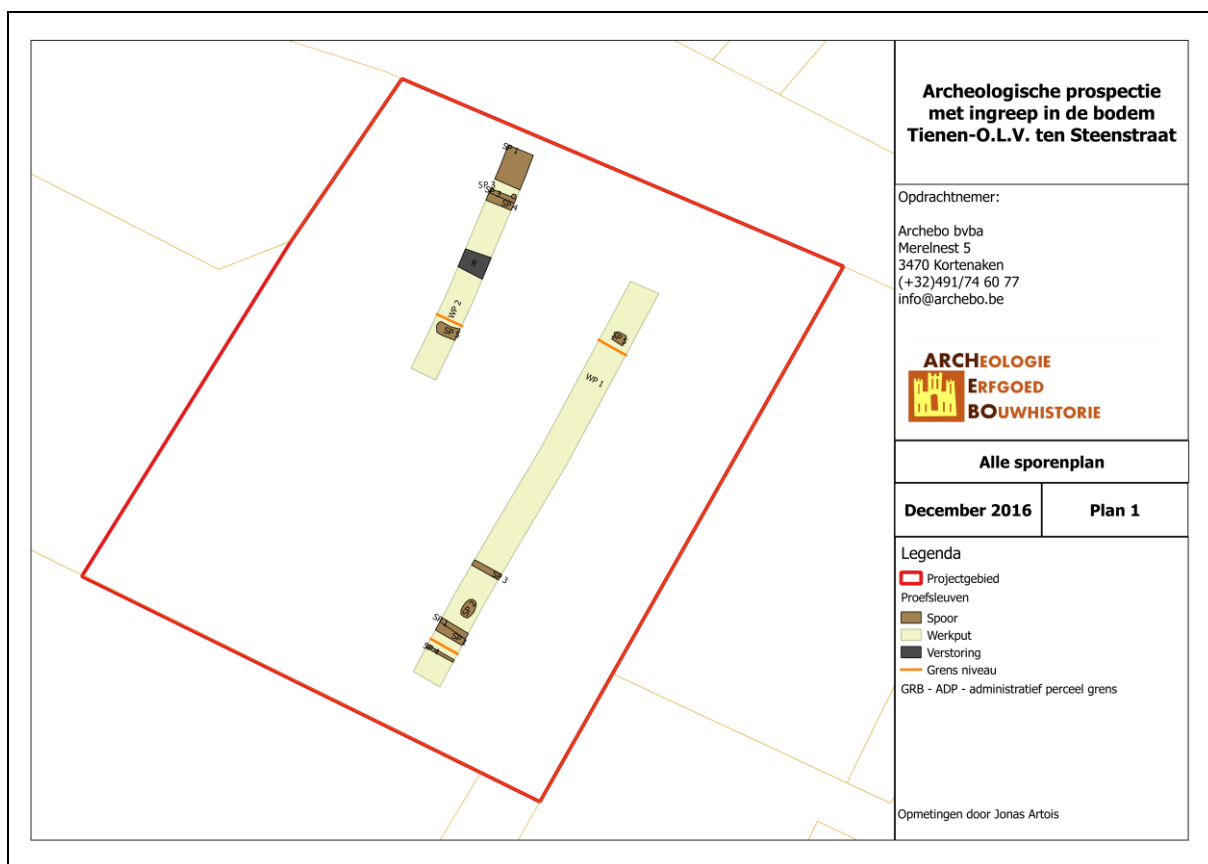
7. METHODE

Voorafgaand aan de proefsleuven werden 2 profielputten aangelegd om de bodemopbouw te kennen.

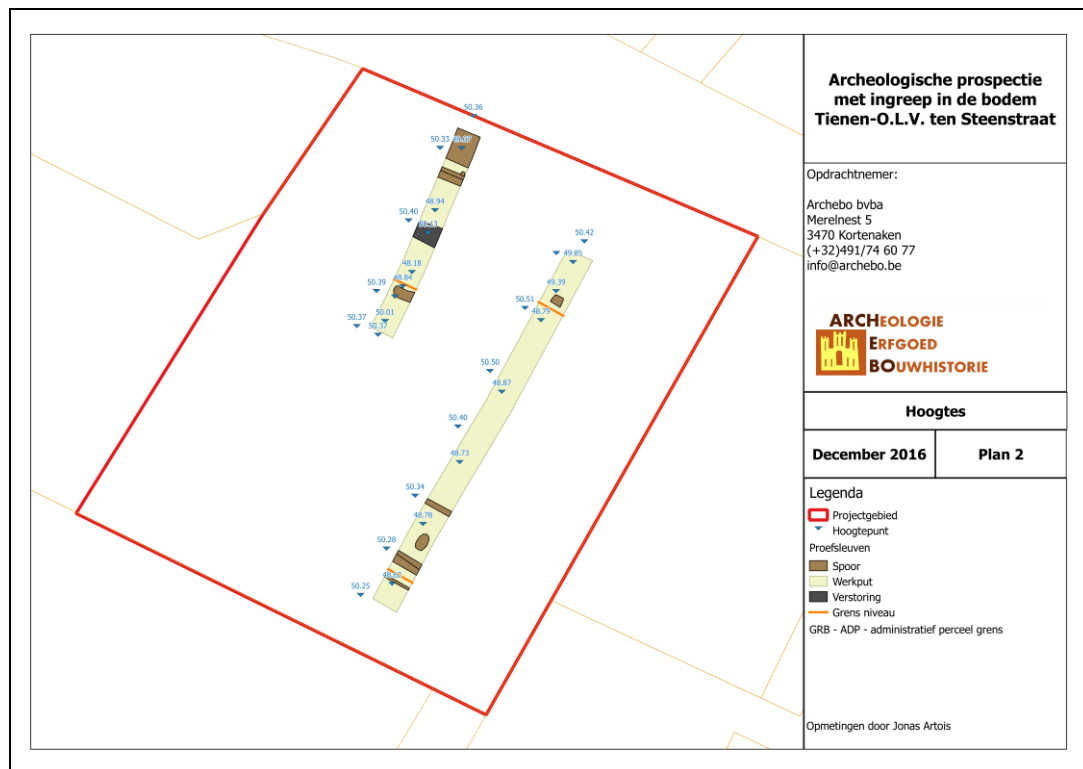
Vervolgens werden 2 parallelle 2m brede proefsleuven aangelegd. Tussen de sleuven bevond zich maximaal nog 15m. Tevens werd er rekening gehouden met de mogelijkheid om de Romeinse heirbaan aan te treffen. De sleuven werden loodrecht op de straat aangelegd. Om de weg te kunnen aantreffen, werd sleuf 2 zo dicht mogelijk tegen de straatzijde aangelegd. Hierdoor lagen de sleuven ook haaks op de oriëntering van de kapel (die oost-west georiënteerd is). Indien er graven aanwezig zouden zijn, dan worden deze ook haaks aangetroffen, gezien deze ook naar het oosten gericht zijn.

De sleuven werden gegraven met een graafmachine op rupsen van 18 ton en een platte graafbak van 2m. Omwille van de slechte zichtbaarheid op aanwezige archeologische sporen werd sleuf 2 halverwege gestaakt. Hierdoor werd in totaal 7% onderzocht.

De sleuven en storthopen werden gescreend op metaalvondsten met een Xp Deus.

Figuur 13: Allesporenplan (Archebo bvba, 2016)

Figuur 14: Allesporenplan met hoogtepunten (Archebo bvba, 2016)

8. RESULTATEN PROEFSLEUVEN

8.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS

Er werden drie archeologisch interessante niveaus aangetroffen. Een eerste bevond zich op ca. 40cm onder het maaiveld of op 50mTAW. Het tweede niveau bevond zich ca. 100cm onder het maaiveld of 49,40m TAW. Het derde niveau bevond zich ca. 130 cm onder het maaiveld of 49,10m TAW.

Figuur 15 : Zicht op niveau 1, met grijsbruine kleur (ARCHEBO bvba).

8.2. ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN STRUCTUREN

Er werden in totaal 10 archeologisch interessante sporen aangetroffen. Het betreft pre-Romeinse, Romeinse en Middeleeuwse sporen. Binnen het projectgebied bevindt zich de O.L.V. ten Steenkapel.

Werkput 1

Er werden in werkput 1 in totaal 5 sporen aangetroffen.

Sporen 1, 3 & 4

In werkput 1 zijn 3 langwerpige lichtgrijze sporen aangetroffen die als karrespoor kunnen geïnterpreteerd worden. Deze dateren vermoedelijk uit de pre-Romeinse periode, alhoewel een juiste datering niet mogelijk was.

Figuur 16: Spoor 1, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Figuur 17: Spoor 3, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Figuur 18: Spoor 4, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Figuur 19: Coupe van spoor 1, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Figuur 20: Coupe van spoor 3, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Spoor 2

Tussen sporen 1 en 3 bevond zich spoor 2. Het spoor heeft een ronde vorm en heeft een bruingrijze kleur. De datering is onduidelijk. Er werden geen vondsten in aangetroffen die het spoor kunnen dateren.

Figuur 21: Spoor 2, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Spoor 5

Aan het einde van werkput werd spoor 5 aangetroffen. Het gaat hier om een ovaal spoor dat een grijze kleur heeft. Dit spoor dateert wellicht uit de Middeleeuwen of nieuwe tijd.

Figuur 22: Spoor 5, werkput 1 (Archebo bvba, 2016)

Werkput 2

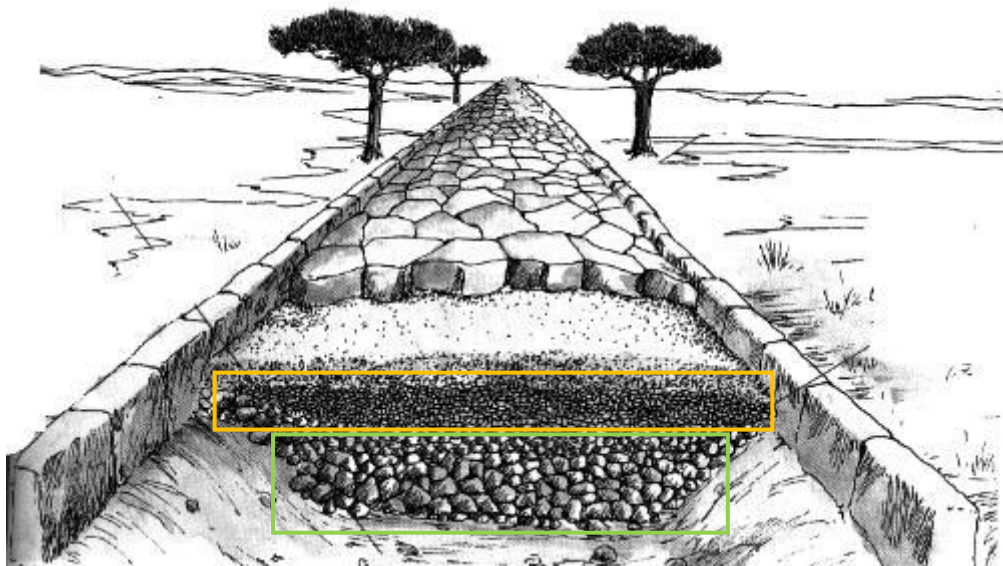
In werkput 2 werden in totaal 5 sporen aangetroffen.

Sporen 1 – 4

Spoor 1 is een Romeinse weg. Langs deze weg lag een greppel (sporen 3 en 4). Dergelijke greppels zijn zeer typisch voor Romeinse wegen, want aan weerszijden werd een greppel (talud) gegraven en met de vrijgekomen aarde werd het wegoppervlak (agger) opgehoogd. Daarop kwam de fundering van grote stenen en enkele lagen van grind en zand. Het wegdek bestond uit platte kasseien. Binnen het projectgebied zijn enkel de grote stenen (vermoedelijk lokale gesteenten) en de grind- en zandlaag bewaard.

CAI Locatie 165620 toont wellicht dezelfde weg en met eenzelfde opbouw. De eventuele fases konden hier niet exact onderzocht worden, aangezien er te weinig zicht in het vlak was. Zodoende kon geen juiste keuze gemaakt worden voor coupes op de weg en de flankerende greppels. In één van deze greppels werd namelijk een paalkuil met kern aangetroffen. Deze valt op het eerste zicht niet te dateren uit de Romeinse periode (zie Fig. 27).

In de Zijdelingsestraat in Tienen hebben archeologen een stukje van het tracé Tienen – Elewijt aangetroffen. Namelijk de verbinding tussen de vicus van Tienen en Elewijt. Hier heeft men een pre-Flavische fase (voor 69 n.Chr.) aangetroffen en een latere fase (vermoedelijk Flavisch of uit de tweede eeuw). Het jongere wegdek vertoont erg veel gelijkenissen met dat van Grimde. De onderste laag bestaat uit lokale gesteenten (rommersomkwartsiet en kalksteen uit Gobertingen). Deze stenen laag werd afgedekt met een grindlaag.⁷

Figuur 23: Een reconstructie van een Romeinse weg met in het groen (steenlaag) en oranje (grind- en zandlaag) de aangetroffen fases.

⁷ Vanderhoeven et. al, 2002, 136-138

Figuur 24: De grind- en zandlaag van de Romeinse weg (Archebo bvba, 2016)

Figuur 25: De stenen laag van de Romeinse weg (Archebo bvba, 2016)

Figuur 26: De Romeinse weg met aangrenzend de greppel (Archebo bvba, 2016)

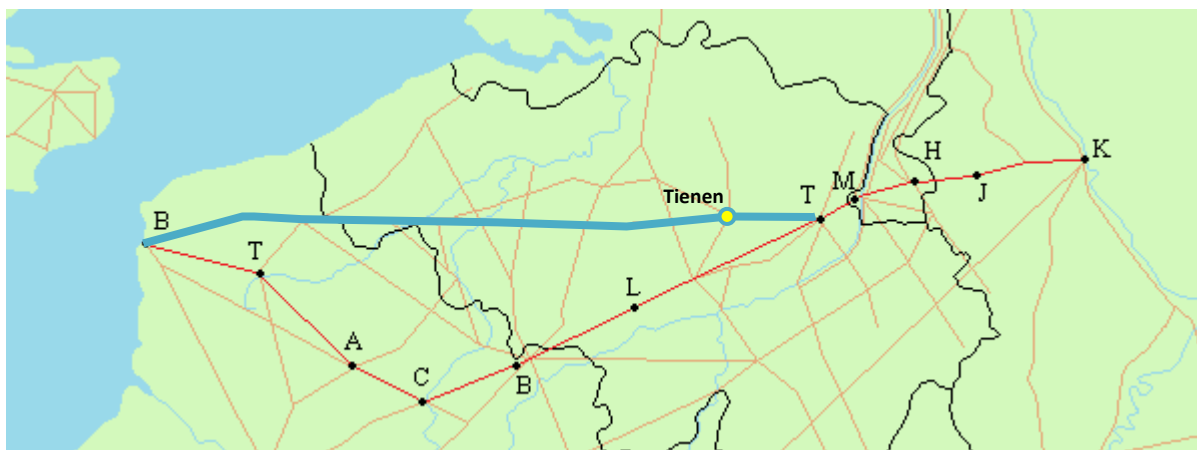
Deze weg verbond de vicus⁸ van Tienen en het municipium⁹ van Tongeren (Municipium Tungrorum). Het gaat hier met zekerheid om een primaire weg:

- De weg was verhard (hoewel sommige diverticula dat ook waren, zoals Tienen - Elewijt)
- De weg zou 11m breed zijn.¹⁰ Dit is wel erg breed, gezien het tracé Tienen – Elewijt slechts 4m.
- De weg maakte deel uit van een rechtstreekse verbinding tussen Tongeren en Boulogne-Sur-Mer (Bonen), twee belangrijke steden gedurende de Romeinse periode.

⁸ Een vicus was in de Romeinse tijd vaak een civiele nederzetting met handwerkers en handelaren bij een castellum (Romeins fort), of een klein stadje dat op de kruising lag van belangrijke handelswegen en meestal een handelsplaats was.

⁹ De term werd gebruikt voor een stad die bij het Rijk was ingelijfd. De burgers van een minucipium bezaten het (beperkte) Romeinse burgerrecht, maar behielden tegelijk hun zelfstandig bestuur, uitgezonderd rechtspraak en buitenlandse politiek.

¹⁰ Mondelinge mededeling Tom Debruyne (IOED Portiva), 17/11/2016

Figuur 27: Afbeelding met de aanduiding van tracé Bonen – Tongeren, met aanduiding van Tienen (https://nl.wikipedia.org/wiki/Via_Belgica)

Opvallend is dat er zich in de aangrenzende gracht (spoor 3) een paalkuil (spoor 2) bevindt. Deze dateert uit een latere periode dan de gracht zelf en is vermoedelijk Middeleeuws van oorsprong. Spoor 2 is rond van vorm en heeft een grijze kleur (figuur 20). Sporen 3 en 4 zijn beiden langwerpig. Spoor 3 heeft een lichtgrijze kleur, spoor 4 is grijs (figuur 21).

Figuur 28: Aanduiding van spoor 2, werkput 2 (Archebo bvba, 2016)

De O.L.V. ten Steenkapel staat een stukje bovenop de Romeinse weg. Dit kan er indirect op wijzen dat een vroegere, en dus kleinere, fase (in hout?) zich naast de weg bevond. Het kan ook betekenen dat de oorsprong van de kapel in de Vroege Middeleeuwen kan liggen. Dit wordt ook vermoed door Sarah Peers. De vroegste stenen fase dateert uit de eerste helft van de 14de eeuw.¹¹

¹¹ S. Peers, 2015, 12

Figuur 29: Sporen 2, 3 en 4, werkput 2 (Archebo bvba, 2016)

Spoor 5

Spoor 5 is een kuil uit de Middeleeuwen. Deze bevond zich in het eerste niveau. Het spoor heeft een ovale vorm en een donkergrijze kleur.

Figuur 30: Spoor 5, werkput 2 (Archebo bvba, 2016)

8.3. METAALDETECTIE

Tijdens de controle van de storthopen met de metaaldetector werd al snel duidelijk dat er op het terrein een laag aanwezig moet zijn die rijk is aan (vooral middeleeuwse) munten. Deze laag werd bij het uitgraven initieel niet herkend. Na controle lijkt het te gaan om de Ap laag zoals zichtbaar in

figuur 7. In deze laag werden maar liefst 20 munten aangetroffen, waarvan zeker 14 middeleeuwse biljoenen. Dit is een abnormaal hoog aantal zeker gezien de beperkte onderzochte oppervlakte. Extrapolatie kan een indicatie geven van het aantal aanwezige munten op de site : nl. 200stuks.

Biljoenen munten zijn typisch stadsgeld en komen buiten de steden maar zelden voor. Het is dan ook onduidelijk waarom een dergelijk groot aantal hier aanwezig zou zijn. Een logische verklaring lijkt aanvoer van stadsgrond/stadsafval uit Tienen. Een link met de kapel lijkt minder logisch, maar niet uit te sluiten. Mogelijk kwamen Tienenaars op bedevaart naar de kapel en deponeerden hier geld.

Het grote aantal muntvondsten neemt in ieder geval een belangrijke archeologische plaats in.

Tijdens eventueel vervolgonderzoek dient hier dan ook rekening mee gehouden te worden. De Ap laag aanwezig in figuur 7 bevindt zich vermoedelijk over het hele terrein en dient bij een opgraving laagsgewijs te worden afgegraven per max. 4cm waarbij elk niveau wordt onderzocht. De controle dient te gebeuren door hoogfrequente metaaldetectoren zonder metaaluitlezing.

Overzicht van de dateerbare munten :

Denier of provinars van Comte de Provins et Sens Thibaut IV 1201-1253 Champagne

2x Dubbele mijt Willen I de rijke 1337-1391 Namen

Mijt Filips de Goede 1419-1467

Brûle Jan Van Hoorn 1492-1505

Dubbele Tournois Jan II

Korte Karel V 1506-1555

9. EVALUATIE, WAARDERING EN AANBEVELINGEN

9.1. EVALUATIE EN BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

- Welke zijn de waargenomen afzettingen en horizonten in de bodem, met hun beschrijving en duiding?
 - o Er is een dikke laag aan colluvium aanwezig (Ap en Bw horizonten), met daaronder sporen van een bodem uit de Romeinse tot pre-Romeinse periode gekenmerkt door een uitlogingshorizont (2BE) en een gevlekte kleiaanrijkingshorizont (2Bt).
- Is er sprake van verstoring van het bodemprofiel/ of de verschillende gelaagdheden? Zo ja, waar en tot welke diepte is hier sprake van? Om welke ingrepen gaat het hier? Is er een natuurlijke of antropogene verklaring voor?
 - o Er werd lokaal, recente oppervlakkige verstoring vastgesteld (bouwpuin); verder is er colluvium zoals hierboven al uitgelegd.
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...) ?
 - o De ligging in een droogdal is een typische locatie waar holocene, historische, colluvium op afgezet werd. Vooral dan bij het in gebruik nemen van de leembodems op helling.
- Wat zijn de verwachte conservering en gaafheid van eventuele archeologische resten, gelet op het voormalig grondgebruik, natuurlijke processen van erosie en verspoeling en de aard van de ondergrond?
 - o Gezien het dikke pakket colluvium zijn de condities van bewaring gunstig voor sporen van de Romeinse periode of ouder. In het colluvium kunnen ook middeleeuwse artefacten bewaard zijn.
- Wat is de landschappelijke gaafheid en wat betekent deze in termen van archeologische verwachting?
 - o Cf. supra.
- Beschrijf de sedimentatiefases voor zover deze kunnen worden gereconstrueerd op basis van beschikbare archeologische en andere gegevens.
 - o Colluvium mogelijks beginnend in de Romeinse periode, allicht versneld in de middeleeuwen tot modern tijden.
- Zijn er één of meer archeologisch relevante niveaus die door middel van proefsleuven dienen te worden onderzocht? Op welke diepte bevinden deze zich?
 - o Cf. supra.
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een vervolgonderzoek?
 - o Geen bijzonder maatregelen buiten de minimumnormen.
- Welke vraagstellingen dringen zich op voor een eventueel vervolgonderzoek?
 - o Geen bijzondere vragen vanuit de bodemkunde.
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
 - o Ja er konden met zekerheid 14 sporen herkend worden.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
 - o Alle sporen zijn antropogeen
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
 - o De sporen kennen een goede bewaring.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
 - o Mogelijk maken 2 sporen deel uit van 2 verschillende structuren : namelijk wegen.
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - o Vermoedelijk zijn de sporen uit minimaal 3 periodes : pre-Romeins, Romeins en Middeleeuwen
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven/-putten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?

- De omvang is onbekend, maar de aard is infrastructuur.
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
 - De sporen wijzen op infrastructuur met wegenis.
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
 - Er is een duidelijke link met CAI 165620.
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
 - Er werden sporen aangetroffen uit minimaal 3 periodes. De Romeinse periode en (laat) middeleeuwse periode is al zeker vertegenwoordigd. Momenteel kunnen enkel aan de Romeinse sporen een functie toegekend worden : infrastructuur.
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
 - De bewaringstoestand is goed omdat er colluvium werd verwacht. Dit dekte de archeologische niveaus ook effectief af.
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
 - De 3 niveaus krijgen alle een hoge waardering mee. De 3 niveaus lijken overal aanwezig in het onderzoeksgebied en wellicht ook in de ruimere omgeving.
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
 - De ruimtelijke ontwikkeling zal de sporen deels, zoniet geheel vernietigen.
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Het gehele gebied komt in aanmerking voor archeologisch vervolgonderzoek tot op 150cm diepte.
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
 - De metaaldetectie van de grijsbruine laag dient door ervaren metaaldetectoristen te gebeuren in lagen van 5cm.
 - De weg kan pas gecoupeerd worden als er een goed zicht is op alle aanwezige sporen, zeker deze uit de latere periode(paalkuil met kern).
- Zijn er sporen van een vroegere begraafplaats bewaard?
 - N.v.t.
- Bevinden er zich verschillende begravingniveaus?
 - N.v.t.
- Wat is de begravingdensiteit uitgedrukt in minimum aan individuen per oppervlakte?
 - N.v.t.
- Hoe is de bewaringstoestand (preservatie) en de volledigheid van de skeletten en aanverwante sporen?
 - N.v.t.
- Betreft het primaire of secundaire begravingen en waaruit valt dit af te leiden?
 - N.v.t.
- Betreft het enkel- of meervoudige begravingen?
 - N.v.t.
- Betreft het begravingen in volle grond, kisten, bekiste grafkuil, grafkelders...?
 - N.v.t.
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
 - Hoe is de opbouw van de Romeinse weg?

- Zijn er (herstel)-fases herkenbaar? Kunnen de fases gedateerd worden?
 - Zijn de flankerende greppels aangepast?
 - Kan er uitspraak gedaan worden waar het bouw materiaal vandaan komt?
 -
 - Uit welke periode dateren de muntvondsten?
 - Horen deze munten samen?
 - Kan er een uitspraak gedaan worden over eventuele deposities van de munten?
 - Is er een relatie met de Mauruskapel?
- In welke mate komen de prospectieresultaten overeen met de gegevens uit de historische kaarten en archiefbronnen?
 - Er zijn geen verbanden met historische gegevens. De Romeinse weg was enigszins wel te verwachten.
 - Wat betekenen de gegevens mogelijk voor een aanvulling van kennisleemtes van de lokale en regionale geschiedenis?
 - De sporen en vondsten kunnen een kijk bieden op muntgebruik en landgebruik in de middeleeuwen, anderzijds kan het een kijk bieden op infrastructuur uit de pre- en Romeinse periode.

9.2. WAARDERING

Op het terrein werden sporen aangetroffen met deels een ongekende datering. De vroegste sporen kunnen als karresporen uit de pre-Romeinse periode geïnterpreteerd worden. Vervolgens werd er ook een Romeinse weg aangetroffen die de vicus van Tienen en het Municipium Tungrorum (Tongeren) met elkaar verbond. Deze werd vermoedelijk verhard tussen 50 n.Chr. en 150 n. Chr. Hoewel de Flavische periode (69-96 n.Chr.) het meest waarschijnlijk is.

Tenslotte zijn er ook enkele Middeleeuwse sporen aan het licht gekomen. Mogelijk ook een paalkuil die recht door de Romeinse gracht langs de weg snijdt.

Tenslotte werd een niveau aangetroffen die als (bouw)laag dient geïnterpreteerd te worden met veel muntvondsten.

9.3. AANBEVELINGEN

Ons advies naar het agentschap Onroerend Erfgoed toe, luidt dat het terrein best kan onderzocht worden aan de hand van een archeologische opgraving. Deze opgraving dient te gebeuren in 3 niveaus.

Een eerste niveau bevindt zich op ca.40cm onder het maaiveld en dient vooral met metaaldetectie onderzocht te worden. Deze grijsbruine laag (Ap in figuur 7) dient gescreend te worden met hoogfrequente metaaldetectoren zonder metaaluitlesing. Bij het verdiepen mag, omwille van de kleine grootte van de objecten een maximum 4cm per laag gebruikt worden.

Een tweede en derde niveau dient als vlakgraving opgegraven te worden. Deze dieptes liggen op ca.100cm en ca. 130cm onder het maaiveld.

10. BIBLIOGRAFIE

AGIV (Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen) (2011), <http://www.agiv.be/gis/>.

CAI (Centrale Archeologische Inventaris) (2014), <https://cai.onroerenderfgoed.be/>.

Koninklijke Bibliotheek van België (2010), Ferrariskaart, http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html.

Peers, S. De Onze-Lieve-Vrouw ten Steenkapel in Grimde: Architectuur- en cultuurhistorische studie. Leuven : KU Leuven. Faculteit Letteren, 2015

Vanderhoeven A., G. Vynckier, W. Wouters. Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Zijdelingsestraat te Tienen (prov. Vlaams-Brabant). Interim-verslag 1995-1996. Archeologie in Vlaanderen VI, pp 133-160, Zellik, 2002

11. BIJLAGEN

- Fotolijst
- Sporenlijst
- Plannenlijst

FOTOLIJST

Fotolijst					
Fotonummer	Werkput	Overzichtsfoto	Spoor	Profiel	Opmerkingen
1	1			X	
2	1		1		
3	1		2		
4	1		3		
5	2		1		
6	2		1		
7	2		1		
8	2		1		
9	2		1		
10	2		1		
11	2		1		
12	2		2		
13	2	X	1,2,3,4		
14	2		3		
15	2		4		
16	2		4		
17	2		1		
18	2		1		
19	2			X	Meerdere niveaus aanwezig
20	2			X	Meerdere niveaus aanwezig
21	2			X	Meerdere niveaus aanwezig
22	2			X	Meerdere niveaus aanwezig
23	2			X	
24	2		5		
25					Stuk beton
26	2	X			
27	1		4		
28	1		5		
29	1		5		
30	1	X			
31	2	X	1,2,3		
32	2	X	1,2,3		
33	2	X	1,2,3		
34	2	X	1,2,3		
35	2	X	1,2,3		
36	2	X	1,2,3		
37	1		1	X	
38	1		3	X	
39	1		3	X	
40	1			X	

41	1			X	
42	1			X	
43	1			X	
44	1			X	
45	1			X	
46	1			X	
47	1			X	
48	1			X	
49	1			X	
50	1			X	
51	1			X	
52	1			X	

SPORENLIJST

Sporenlijst						
Spoornummer	Werkput	Vlak	Vorm	Interpretatie		Datering
1	1	2	Langwerpig	Grijs	Karrespoor	Neolithicum/Bronstijd?
2	1	2	Rond	Bruingrijs, grijs		
3	1	2	Langwerpig	Grijs	Karrespoor	Neolithicum/Bronstijd?
4	1	2	Langwerpig	Lichtgrijs		
5	1	1	Ovaal	Grijs	Kuil	
1	2	2	Langwerpig		Romeinse heirbaan	Romeins
2	2	2	Rond	Grijs, lichtgrijs	Paalkuil	
3	2	2	Langwerpig	Grijs, lichtgrijs	Gracht	Romeins
4	2	2	Langwerpig	Grijs, lichtgrijs	Gracht	Romeins
5	2	1	Ovaal	Donkergrijs	Kuil	

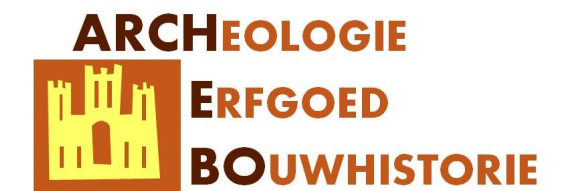
Plannenlijst

Allesporenplan	17
Hoogteplan	18

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Tienen-O.L.V. ten Steenstraat

Opdrachtnemer:

Archebo bvba
Merelnest 5
3470 Kortenaken
(+32)491/74 60 77
info@archebo.be

Alle sporenplan

December 2016

Plan 1

Legenda

 Projectgebied

Proefsleuven

 Spoor

 Werkput

 Verstoring

 Grens niveau

GRB - ADP - administratief perceel grens

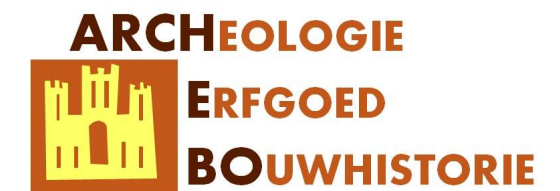
Opmetingen door Jonas Artois

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Tienen-O.L.V. ten Steenstraat

Opdrachtnemer:

Archebo bvba
Merelnest 5
3470 Kortenaken
(+32)491/74 60 77
info@archebo.be

Hoogtes

December 2016

Plan 2

Legenda

Projectgebied

Hoogtepunt

Proefsleuven

Spoor

Werkput

Verstoring

Grens niveau

GRB - ADP - administratief perceel grens

Opmetingen door Jonas Artois

